

Міністерство освіти, науки, молоді та спорту України
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини
Інститут філології та суспільствознавства
Факультет української філології
Кафедра української мови та методики її навчання

Тетяна Григоренко

ПРАКТИКУМ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Умань – 2014

УДК 811.161.2(075)

ББК 81.411.1р30

Г.75

Григоренко Т.В. Практикум з української мови: навчально-методичний посібник для студентів факультету української філології, - Умань: РВЦ „Софія”, 2014. – 120с.

*Друкується згідно з ухвалою кафедри практичного мовознавства
від 28 серпня 2014 року (протокол № 1)*

Навчально-методичний посібник підготовлений для студентів факультету української філології і включає у себе програму заліку із практикуму з української мови, список основної навчальної літератури і тематику практичних занять (основні питання, домашні завдання), завдання для самостійної та індивідуальної (ІНДЗ) роботи, додатки.

ВСТУП

Мету практикуму з української мови зосереджено на орфографічних, орфоепічних та пунктуаційних правилах. Крім того, розглядаються особливості відмінювання і правопису змінюваних частин мови.

Підготовка кваліфікованих спеціалістів, а особливо вчителів, передбачає знання ними української мови, оволодіння високою культурою усного мовлення, яке забезпечується розумінням тих основних закономірностей і тенденцій, які виявляються у його сфері. З культурою мови завжди пов'язується вміння грамотно писати й говорити, правильно добирати мовно-виражальні засоби для спілкування. Мовну культуру формує насамперед школа, тому володіти нормами української літературної мови, мати високу культуру її повинен вчитель.

Основне завдання „Практикуму з української мови” полягає в тому, щоб допомогти студентам оволодіти нормами української літературної мови в її усній і писемній формах, ознайомити їх з тими науковими джерелами, до яких можна звертатися для постійного вдосконалення культури мови.

ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I

Вступ. Орфоепія. Орфографія. Правопис ненаголошених голосних у коренях слів

Тема 1. Орфографія. Принципи українського правопису

1. Орфографія як розділ мовознавства. Види орфограм. Орфографічне правило.
2. Принципи української орфографії.
3. Охарактеризуйте фонетичний, морфологічний, історичний (традиційний), смисловий (диференціюючий) принципи.

Домашнє завдання:

1. Поясніть принципи правопису підкреслених слів.

Варіант 1. Також, бавовняний, завсідник, підживлювач, плачу, склади, лицарство.

Варіант 2. Зносити, мовчанка, комірник, надволзький, свята, тріпання, покришка.

Варіант 3. Приклад, жовтизна, об'єднання, наддзюбок, підкладка, обід, піщинка.

Варіант 4. Надвечір, омшаник, шпурнути, над'їждження, нізвідкіль, лапки, підмет.

Варіант 5. Накладка, обтріпати, кедровий, віддзеркалений, захват, владарка, туза.

Варіант 6. Заставка, владарний, складний, підзвітність, лавровий, копчення, спини.

Варіант 7. Котловий, одежина, волошковий, відрядження, спиртний, туровий, лихва.

Варіант 8. Крамарство, обід, підліток, наддністрянський, шпарка, ядерний,

сурма.

Варіант 9. Перепис, нарости, обрізання, розходження, відсівки, гіркота, ступа.

Варіант 10. Кремезний, музика, вахтер, надзвичайний, волосяний, складник, шабаш.

Варіант 11. Колонковий, пересічний, дружка, відстраждати, запах, чхання, кури, туга.

Варіант 12. Лікарський, наїзд, дружка, підживлення, малинівка, завжди, справдити.

Варіант 13. Підпасти, людський, кармазин, віджахнути, точковий, півники, мікромметр.

Варіант 14. Щілина, піднятий, переблиск, відзвук, крапковий, засічка, стручковий.

Варіант 15. Тріска, становий, оббігати, сурма, півдьюмівка, стоянка, християнин.

Тема 2. Правопис ненаголошених голосних у коренях слів

1. Правопис ненаголошених голосних у коренях слів.
2. Правопис голосних *и, і, ї* у словах іншомовного походження.
3. Правопис голосних *е, є* у словах іншомовного походження.

Домашнє завдання:

1. Охарактеризуйте вимову ненаголошених голосних у коренях слів. Запишіть, добираючи до кожного слова спільнокореневе або форму слова з наголошеним звуком [е] чи [и]. Позначте наголос.

З...ма, зам...розити, т...мніти, зам...тіль, кр...чати, кр...венька, з...мля, с...діти.

2. Перепишіть, уставляючи пропущені літери. Позначте в словах орфограму «Літери е, и, що позначають ненаголошені голосні в коренях слів».

1. В ж..тті лиш сила нищить пер..шкоди (І. Франко).
2. Здобуті розгоном чи нахрапом пер..моги не бувають тр..вкими й тр..валими (З журналу).
3. Ми з ж..ття зр..вали наріст моху (Т. Севернюк).
4. Цілющої води я зач..рпнув з гл..бокої кр..ниці (П. Мовчан).
5. Д..тинства теплий віт..р з очей моїх сльозинку вит..р (О. Довгоп'ят).
6. Обр..ває віт..р п..люстки п..чальні в синій т..шині (Б. Сосюра).
7. В..слуємо. А із в..сла в..селка зводиться в..села. За селами с..пнули села, мов квіту річка нан..сла (О. Довгий).
8. До м..нулого в..ртати підганяє мене спом..н (Б. Мордань).
9. Від людського поговору не запнешся пел..ною (Народна творчість).

4. Подані слова запишіть у дві колонки: з літерою е та літерою и.

П..р..мога, з..л..ний, ч..рговий, зуп..нятися, ст..блина, л..сиця, ч..рствий, хв..лювання, д..вина, д..сяток, бл..зький, в..шневий, с..лянка, ч..рв'як, п..рїй, ц..буля, к..рувати, л..ман, д..таль, тр..мтіти, ч..брець, печ..ніг, м..тушня, м..дівник, коз..лець, бр..ніти, гл..тати, кр..латий, тр..вога, п..р..пустка, об..р..жний, стр..міти, довгот..лесий.

5. Укладіть таблицю «Написання ненаголошених голосних [е], [и] у коренях слів».

6. Розкрийте значення одного з поданих фразеологізмів у короткому гумористичному тексті.

1. По гарячих слідах. 2. Насипати жару за халяви. 3. Жити в гаразді. 4. Сам собі хазяїн.

7. Випишіть слова зі вставленою буквою и у ліву колонку, зі вставленою буквою е — у праву. Поясніть орфограми у вписаних словах.

Бл...зенько, ос...лится, хв...ватися, оп...нитися, справ...дливий, греб...лька, розп...тати, р...вти, тр...мати, зш...вати, дал...чїнь, неприм...ренний, поч...нати, вир...нати, сп...нити, дят...л, ст...лити, ущ...мити, тр...вога, оц...нкований, в...ршина.

8. Перепишіть слова і вставте пропущені букви е, и. Поясніть їх

правопис. Виділіть слова, написання яких перевіряється за словником.

Розд...влятися, т...хнічний, гал...рея, пробл...матичний, кр...вавий, стр...міти, заб...рати, невм...рущий, завм...рати, т...рплячий, прод...ш...вити, мат...мат...ка, усвідомл...ний, зб...р...гти, кр...тичний, б...р...жливий, нем...лосердний, пов...ртатися, ущ...мити, неприм...ренний, справ...дливий, м...нулий, тр...мтіти, дзв...нить, ос...литися, зв...чайний, гр...міти, дж...р...ло, вс...р...дині, в...селка, ш...л...стіти, принц...повий, р...кторат.

9. Запишіть слова у дві колонки: 1) з ненаголошеним е; 2) з ненаголошеним и.

Ет...кетка, д...сятий, еф...ктивний, нож...ці, кат...горія, ап...льсин, т...жневий, доб...реться, ож...ледиця, др...жати, ож...вати, л...генький, ел...гантний, в...шневий, ж...рненький, кл...котіти, ст...пи, евр...ка, н...зенько, адр...сат, кр...ниця, ож...вати, нап...кти, дал...чінь, р...ве, з...рно, вер...с, л...ман, м...далі, ваз...лін, ш...рокі, вер...сень, п...ніцилін, кр...латої, м...сколиз, чер...да, трен...р, пш...ниця, велос...пед, бр...ніти, н...потріб, вес...ло, ц...ферблат, гл...ба.

10. Запишіть слова іншомовного походження і правильно вставте літери и та і, поясніть правопис слів.

С...мптом, ф...нанси, економ...ка, такт...чний, д...пломант, рекомендац...йн...й, ...дент...чн...й, ор...г...нал, екв...валент, кред...т, гр...ф, л...нгв...ст...ка, ...нформат...ка, експер...мент, теор...я, каз...но, б...знесмен, р...тор...ка, д...ференц...йн...й, аналог...ія, гарант...я, вар...ант, ...м...грац...я, еп...лог, ...люстрац...я, л...м...тувати, ф...ксувати, асоц...ац...я, акред...тац...я, маркет...нг, д...лер, л...з...нг, маг...стр, ауд...т, арб...траж, стат...ст...ка, естет...ка, еск...з, ст...ль, ф...рма, педагог...ка, юр...ст, ф...л...ал, с...стема, пер...од...ка, м...н...стр, к...ловат, кл...н...ка.

11. Перепишіть слова і вставте, де потрібно, пропущені букви або апостроф. Поясніть правопис слів.

Р...шел...є, Ц...ц...рон, Т...ц...ан, Вандрі...с, Фе...рбах, П...ємонт, Барб...юс, К...юв...є, Н...ютон, Мол...єр, Рос...іні, Рус...о, Лес...інг,

Монтеск...є, Лавуаз...є, Руж...є, Тор...іч...ел...і, Верг...лій, Гал...лей, Гр...г,
Д...дро, К...пл...нг, Паган...ні, У...тмен, Хем...нгуей, Шексп...р, Ш...л...ер,
Пал...адій, Бокач...о, Гр...м...

Тема 3. Правила вживання апострофа та знака м'якшення. Правопис подвоєних приголосних.

1. Правила вживання апострофа.
2. Правила вживання знака м'якшення.
3. Подовження приголосних перед *я, ю, є, ї*.
4. Подвоєння приголосних при їх збігу.

Домашнє завдання:

1. Вкажіть, у якому рядку допущено орфографічну помилку.

А.

1. Мар'яна, дев'ять, з'явитися, Стеф'юк, Лук'янівка.
2. З'єднаний, рум'яний, дзвякнути, свято, цвях.
3. Без'ядерний, надвечір'я, п'явка, міжбрів'я, кров'ю.
4. Зоряний, солов'їний, буря, бур'ян, буряк.
5. Вітряк, духмяний, різдвяний, торф'яний, морквяний.

Б.

1. Свято, буряк, міжгір'я, бур'ян, кур'єр.
2. З'єднаний, з'їхати, з'явитися, об'єм, під'їхати.
3. Роз'яснити, дит'ясла, пів'яблука, підв'язати, розм'якшити.
4. Рум'яний, дзвякнути, цвях, дев'ятнадцять, торф'яний.
5. М'ясо, м'язи, з'їзд, буря, моркв'яний.

2. Вкажіть, у якому рядку всі слова пишуться з ь.

А.

1. Поділ...ський, домен...щик, черешен...ці, кул...ці, гіл...ці.
2. Парасці, Гал...ці, Натал...ці, т...мяний, веселит...ся.
3. Приятел...ці, нен...ці, дон...ці, різ...бяр, добровол...ці.

4. Вел...можа, брех...ня, брен...кати, камін...чик, батьківський.
5. Батьківщина, бан...ці, склян...ці, бал...зам, баб...ці.

Б.

1. Донец...кий, чернівець...кий, Гриць...ко, різ...ко, сон...ця.
2. Багат...ма, кін...чик, міл...йон, ремін..., літ...ні.
3. Кіл...це, їдал...ня, учител...ство, німецький, доч...ці.
4. Ручен...ка, джерел...це, Ковал...чук, вуз...ко, лял...ці.
5. Т...мянний, радіст..., корист.тю, брен...кати, сім...десять.

В.

1. Брен...кіт, дон...ка, нян...ка, кобзар..., с.огодні.
2. Т...мянний, різ...бяр, радіст..., с.міх, корист.тю.
3. Снит...ся, косит...ся, лял...ці, виховател...ці, дівчинон...ці.
4. Київс.кий, с.вято, тіл...ки, здаєт...ся, Натал...чин.
5. Ган...ба, пісен..., кін..., близ...ко, лікар...

Г.

1. Прияз...нь, вічність, кіл...це, намороз..., Ткач...ов.
2. Вмивають...ся, присяд...те, майбутнього, миш...як, стан...те.
3. Кур...йоз, медал...йон, компаньйон, інтерв...ю, тон...ший.
4. С.огодні, різ...бяр, брен...кіт, ател...є, нян...чити.
5. Міс...кий, суспільство, т...мянний, сторін...ці, зачіс...ці.

Д.

1. Брен...кіт, мід..., тесляр, т...мянний, ред...ці.
2. НяНеЧити, знан..., дівчинон...ці, стан...те, рибал...ці.
3. Дон...чин, різ...бяр, місяц..., сердець..., сон...ця.
4. С.огодні, ган...ба, восьмий, лял...чин, кул...ці.
5. Порт...єра, павіл...йон, міл...ярд, на гіл...ці, черешен...ці.

Е.

1. Пал...ці, рибал...ці, кіл...це, ручен...ка, батен...ко.
2. Тіл...ки, кин...тє, їдален..., пісен..., бал...ці.
3. Ган...ба, л...он, д...оготь, т...охкати, близ...ко.

4. Донец...кий, полеський, кін..., Натал...чин, гал...ці.

5. Тр...ома, дяд...ко, бат...ко, робит...ся, смієш...ся.

3. Визначте, у якому рядку допущено орфографічну помилку.

1. Мар'яна, Лук'ян, Заполяр'я, жираф'ячий, В'ячеслав.

2. Дев'ять, возз'єднати, надвечір'я, полум'я, ім'я.

3. Кров'ю, солов'ї, кам'яний, пам'ять, об'їзд.

4. Дзв'якнути, п'явка, м'ясо, рум'яний, здоров'я.

5. П'ють, в'язи, торф'яний, черв'як, краков'як.

4. Виберіть рядок, у якому всі слова слід писати з апострофом.

А.

1. З...юрмитися, миш...як, верхів...я, п...єдестал, п...юре.

2. Б...єлгород, Захар...їн, Монтеск...є, Руж...є, В...язьма.

3. Мавп...ячий, тьм...яний, з...ясувати, роз...яснити, пів...яблука.

4. Голуб...я, подвір...я, бур...ян, довір...я, дит...ясла.

5. Духм...яний, прислів...я, полум...я, зв...язковий, Р...ябко.

Б.

1. Поголів...я, безриб...я, горохВеЯний, В...язьма, п...ють.

2. Торф...яний, без...язикий, пів...яблука, дит...ясла, пір...я.

3. Об...ява, обеїзд, мор...як, черв...як, бур...як.

4. Об...єкт, ін...єкція, св...ятковий, святослав, роз...яснити.

5. Дзв...якнути, р...яст, арф...яр, сузір...я, подвір...я.

В.

1. Кар...єра, комп...ютер, б...юро, б...джет, куп...юра.

2. Бар...єр, прем...єр, п...єса, інтерв...ю, п...юре.

3. Інтер...єр, грав...юра, б...юрократизм, кур...єр, п...єдестал.

4. Ф...юзеляж, Монтеск...є, об...єкт, прем...єра, кап...юшон.

5. Об...єктив, ар...єргард, ін...єкція, кар...єризм, краков...як.

5. Запишіть слова в дві колонки: 1) у які вставили м'який знак; 2) у які не треба вставляти м'який знак.

Кавказ.ький, тюр..ма, астрахан..ський, різ.ьбяр, арал.ьський, камін..чик,

ремін..чик, щіл..ьний, емул..ьсія, мален..ький, електропаял..ьник,
астрахан..ці, щонаймен..ший, нян..ьчити, економіч..ний, шахтарс..ький,
емал..ьований.

6. Поставити іменники у формі місцевого відмінка однини.

Виделка, яблунька, соломинка, зупинка, ненька, сходинка, гілка,
черешенька, тарілка, голка, нянька, сльозинка.

7. Перепишіть подані слова, розкрийте дужки. Поясніть правопис слів.

Бе(з)астережний, ві(д)аний, ві(д)окремити, бе(з)успішний, молодіс(т)ю,
ро(з)броїти, світа(н)я, зна(н)ь, щас(т)я, столі(т)ь, Полі(с)я, ста(т)я, (л)яний,
бо(в)аніти, Ві(н)и(ч)на, солдат(ч)ина, на(д)ністрянський, ві(д)зеркалилася,
зако(н)ий, прикордо(н)ик, карти(н)а, (в)есь, (в)ічливий, розрі(с)я,
пере(д)ень, неви(н)ий, самовпевне(н)о, стара(н)о, свяще(н)ий, сказа(н)ий,
напруже(н)ість, самові(д)ано, захопле(н)ий, воста(н)є, незвіда(н)ий,
вихова(н)ість, ю(н)ат, натхне(н)ий, вогня(н)ий, олов'я(н)ий, ці(н)ість.

**8. Перепишіть слова, замість крапок поставте пропущені букви.
Поясніть їх правопис. Вкажіть, де це можливо, на межі яких частин
слова відбувається подвоєння.**

Бе...смертний, ро...кричатися, ро...бити, бе...збройний, ...писати,
бе...платний, ...робити, ро...стелити, ...шити, ...казати, ро...казати,
...ховатися, бе...захисний, ро...пустити, ...фотографувати, ро...питати,
во...'єдна...я, щоде...ик, жи...я, страше...ий, ві...іл, завда...я, годи...ик,
незрівня...ий, воло...я, розрі...я, ро...броїти, узлі...я, Запорі...я, тума...ий,
обли...я, ві...аль, здорове...ий, підні...я.